การศึกษาพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน: กาพย์ปู่สอนหลาน*

An Analysis Study of Buddhist Ethics in Local Literature Teaching Types: Kap Pu Son Hlan

พรสวรรค์ สุวรรณธาดา และพระมหาศรายุทธ สมนฺตปาสาทิโก
Pornsawan Suwanathada and Phramaha Sarayut Samantapasatiko
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: woodsella2565@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน 2) ศึกษาความเป็นมาและรูปแบบวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทคำสอน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตรวจสอบวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน ศึกษาลักษณะคำประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน

ผลการวิจัยพบว่า

1. วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน พบว่า วรรณกรรมกาพย์ปู่สอนหลาน มีลักษณะคำประพันธ์เป็นกาพย์อีสาน หลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมเรื่องนี้ได้แก่ ธรรมะขั้นต้น คือ เบญจศีล เบญจธรรม ธรรมะขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบท ธรรมะขั้นสูง คือ มรรคมีองค์แปด

2. ความเป็นมาและรูปแบบวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทคำสอน พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอนเหล่านี้มีเนื้อหาครอบคลุมวิถีชีวิต ของคนอีสานในด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ สังคมอีสานมีหลักจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตจริงที่ประพฤติสืบต่อมา และมีร่องรอยในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทต่างๆ เดิมนับถือผีสางแต่เมื่อชุมชนเหล่านี้กลับมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน พบว่าแนวคิดดั้งเดิม กับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ยังคงมีปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน โดยสอนสิ่งที่เป็นโทษ สอนสิ่งที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม สอนเรื่องการปกครองและอื่นๆ เพื่อให้คนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: พุทธจริยธรรม; กาพย์ปู่สอนหลาน

*ได้รับบทความ: 12 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2565; ตอบรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2565
Received: May 12, 2022; Revised: December 23, 2022; Accepted: December 29, 2022

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the analyze and analyze Buddhist ethics in the teachings of the local literature, 2) to study the history and forms of the teachings in the local literature. This research is document research. By reviewing relevant documents and research, examining local literature, teachings Study the characteristics of local literature, teachings.

The result of this research as follows:

1. An analysis of Buddhist ethics in teaching-type local literature found that Kap Pu Son hlan literature There are poems in the northeast style. The principles of Buddhist ethics in this literature are: the primary dharma, namely the five precepts, the benja dharma, the middle dharma, that is the meritorious action and the unwholesome action, and the higher dharma, the eightfold path.

2. The history and forms of local literary, teaching types, it was found that these types of teaching local literature covered the way of life. of Isan people in art various cultures and traditions Isaan society has ethical principles that appear in the actual way of life that has been passed down. And there are traces in various types of local literature. Originally worshiping spirits, but when these communities revert to Buddhism as it appears today found that the original concept with the concept of Buddhism It still appears in local literary teachings. by teaching what is harmful Teach what is moral, ethical, teach government and so on. so that people can live happily together in society.

Keywords: Buddhist ethics; Kap Pu Son Hlan

1. บทนำ

ชนชาวอีสานและชนชาวลาวในประเทศลาวมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน วรรณกรรมซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรมจึงมีสมบัติร่วมกันด้วย และวรรณกรรมอีสานจำนวนมากที่ได้รับการสืบสานและเผยแผ่กันทั่วไปจึงสืบเนื่องมาจากแคว้นล้านช้าง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2524, หน้า 23) แต่ก็มีวรรณกรรมจำนวนหนึ่งที่ปรากฏว่ามีต้นฉบับอยู่ในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ (มหาสิลา วีระวงส์, 1990, หน้า 236-239) จึงเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมที่มีต้นกำเนิดที่อีสานก่อนแพร่ไปสู่แหล่งอื่นๆ ในภายหลัง และใช้พูดภาษา “ไทยถิ่นอีสาน” [Northeastern Thai] หรือ “ภาษาไทยลาว” (Laotai or Thai-Lao) (เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์,

2525, หน้า 56)

ภาษานอกจากสร้างขึ้นเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างปัจเจกกับสังคมแล้ว ยังเป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ที่มนุษย์ก่อรูปความคิดความรู้สึก อารมณ์ ปณิธาน เจตจำนงและการกระทำ ระหว่างสัมผัสทั้งหก กลั่นกรองจากหยาบ ง่าย จนพัฒนาซับซ้อน ลึกซึ้ง ออกมาจนประณีตละเอียดอ่อนงดงาม ออกมาในรูปเพลงขับ บทกวี วรรณกรรม วรรณคดี รวมทั้งมหรสพการแสดงต่างๆ

วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอนเหล่านี้มีเนื้อหาครอบคลุมวิถีชีวิต ของคนอีสานในด้านศิลปะวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ กล่าวคืออีตสิบสองคลองสิบสี่ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสังคม และคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

จากการที่ได้สำรวจเบื้องต้น พบว่าวรรณกรรมประเภทนี้ มีอยู่ 22 เรื่อง เช่น คำสอนลูกสะใภ้ ผู้ชนะสันทะยอดคำสอน ธรรมดาสอนโลก พญาคำกองสอนไพร่ กาพย์ปู่สอนหลาน ยอดคำสอนโบราณ ราชสีห์สอนลูก ลุงสอนหลาน กาละนับมือส่วย ลืบบ่สูรย์ สิริจันโทวาทคำสอน และกาพย์พระมุนีหรือกาพย์วิฑูรบัณฑิต ผู้ปริวรรต พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2528) ผู้เขียนจึงเลือกนำเสนอบทความเรื่อง การศึกษาพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน:กาพย์ปู่สอนหลาน ซึ่งมีความน่าสนใจในหลายแง่มุม ทั้งนี้ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาลักษณะคำประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน จึงมาวิเคราะห์พุทธจริยธรรม แบ่งกลุ่มตามเนื้อหาจริยธรรมทั้ง 3 ระดับตามความเหมือนและความต่าง จึงจำแนกประเด็นต่างๆ ดังจะกล่าวในลำดับต่อไป

สำหรับผลการวิจัยในครั้งนี้นอกจากได้ทราบความเป็นมาตลอดจนรูปแบบวรรณกรรมที่กวีใช้ในการส่งสารมายังผู้อ่านแล้ว ที่สำคัญคือหลักพุทธธรรมที่แทรกอยู่ในเนื้อหาย่อมส่งผลอันเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตผู้คนได้ยึดหลักเป็นแนวปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ทำให้สังคมเกิดความร่มเย็น พบสันติสุขตามมานั่นเอง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและรูปแบบวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน เรื่องกาพย์ปู่สอนหลาน
2. เพื่อการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมจากวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน เรื่องกาพย์ปู่สอนหลาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) สืบค้น คัดเลือกและตรวจสอบวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน จากการที่ได้สำรวจเบื้องต้นพบว่าวรรณกรรมประเภทนี้ มีอยู่ 22 เรื่อง เช่น คำสอนลูกสะใภ้ ธรรมดาสอนโลก พญาคำกองสอนไพร่

กาพย์ปู่สอนหลาน 3) ศึกษาลักษณะคำประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน 4) วิเคราะห์พุทธจริยธรรม แบ่งกลุ่มตามเนื้อหาจริยธรรมทั้ง 3 ระดับ โดยนำพุทธจริยธรรมขั้นต้น พุทธจริยธรรมขั้นกลาง และพุทธจริยธรรมขั้นสูง มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งก็คือกรอบแนวคิดในการวิจัย 5) ตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้อง 6) เรียบเรียงและนำเสนอเป็นรูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์

4. สรุปผลการวิจัย

1. วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน พบว่า การนำหลักพุทธจริยธรรม 3 ระดับมาวิเคราะห์เนื้อหาในวรรณกรรม ได้แก่ พุทธจริยธรรมระดับพื้นฐานหรือขั้นต้น คือ เบญจศีล เบญจธรรม พุทธจริยธรรมระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และอกุศลกรรมบถ 10 พุทธจริยธรรมระดับสูง คือ มรรคมีองค์ 8 พุทธจริยธรรมระดับพื้นฐาน หรือธรรมะขั้นต้นศีลข้อ 1 คือปาณาติบาต ผู้แต่งให้ความสำคัญมากยกเรื่องราวที่เกิดในสมัยพระพุทธองค์ทรงยังไม่ปรินิพพาน มาเป็นอุทาหรณ์ โดยแต่งเฉพาะเรื่องนี้จำนวน 66 บท หรือ 264 วรรค ศีลข้อ 1 ปาณาติบาต ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสัตว์ ผู้แต่งได้ยกเรื่องสมัยพุทธกาล ครั้งเมื่อพระพุทธองค์เสด็จประทับที่เชตะวันวิหาร เมืองสาวัตถีที่นางผู้เป็นหมันได้ฆ่าเด็กในครรภ์ของภรรยาน้อย 3 ครั้งดังข้อความที่ว่า

“ใจความหย้อในเรื่องนิทาน ฝูงลูกหลานจื่อจำเอาไว้
พระยอดไท้ยังโผดโลกา ยังกูร์ณาโผดสัตว์หลายหมู่
เสด็จสู่วัดเชตะวัน พระจอมธรรม์อาศัยเมืองแก้ว
ถือโลกแล้วชื่อสาวัตถี...”

อธิบายศัพท์ หย้อ หมายถึง ย่อ จื่อ หมายถึง จำ, โผด หมายถึง โปรด, กูร์ณา หมายถึง กรุณา ครั้งนั้นมีเศรษฐีสามีภรรยา มีบุตรชายเพียงคนเดียวแต่ยังไม่ออกเรือน เมื่อบิดามารดาต้องการให้มีครอบครัว จึงบอกให้สู่ขอหญิงสาวที่พึงใจ ครั้นอยู่มาเกือบปีไม่ปรากฏว่าจะตั้งครรภ์แต่อย่างใด

“สาวบุญมีลูกไทบ้านใต้
ข้อยอยากได้คนนั้นแม่นตา แม่ไปจาขอตามใจลูก
เอามาผูกเป็นใภ้สืบเฮือน อยู่หลายเดือนขวบปีไปหน้า
ญิงบาปกล้ากลายเกิดเป็นหมัน ญิงอาธรรม์หาลูกบ่ได้..”

อธิบายศัพท์ ไทบ้าน หมายถึง ชาวบ้าน ใภ้ หมายถึง สะใภ้ เฮือน หมายถึง เรือ ญิง หมายถึง หญิง

มารดามีความกังวลจะไม่มีผู้สืบสกุล จึงแนะนำให้หาภรรยาใหม่ เมื่อเรื่องราวได้ล่วงรู้ถึงลูกสะใภ้นางทำทีเป็นยินดีด้วยและอาสาไปหาพวกเดียวกับตนมาเป็นภรรยาน้อย คนทั้งหลายก็ชื่นชมว่านางเป็นคนดีจริง หาภรรยาน้อยให้สามี ต่อมาภรรยาน้อยตั้งครรภ์ นางมีใจริษยา จึงหาวิธีวางยาให้แท้ง ถึง 2 ครั้ง เมื่อภรรยาน้อยเล่าเรื่องให้เพื่อนที่รู้จักกันตั้งแต่วัยเด็กฟัง พวกเพื่อนจึงแนะนำไม่ให้บอกภรรยาหลวงทราบ

เมื่อตั้งท้อง เพราะเขาจะต้องฆ่าเด็กอย่างไม่ต้องสงสัย

“มันฮู้แท้มีท้องอี่หลี หาวิธีวางยาหลุลูก
เฮ็ดจั่งซั้นถ้วนคอบสองที นางใจดีถือกลเขาหลอก
ฝูงเพื่อนหยอกเหล้นฝุ่นนำกัน เขามาเห็นถามการมีลูก
นางบอกให้หลุออกสองหน เป็นจนใจกรรมเวรของข้า
เขาบ่ซ้าถามเหตุเมียหลวง นางบ่อำเล่าไปตามเรื่อง”

ศีลข้อ 2 ไม่ให้เอาทรัพย์อื่นมาเป็นของตน ผลของกรรมต้องชดใช้หลายชาติ โดยเป็นคนรับใช้ลำบากทุกข์ทน ต้องใช้แรงกาย เป็นชนชั้นล่างของสังคม

ศีล ข้อ 2 อทินนาทาน ละเว้นจากการลักขโมย ปล้น จี้ ฉกชิง ของผู้อื่นมาเป็นของตน ผู้แต่งได้ยกนิทานขึ้นมากล่าวอ้างดังนี้

คนที่โลภเอาของคนอื่นไป เช่นเงินทองกู้ยืมไปค้าขาย เมื่อประสบปัญหากลับหลบหนีไป แต่หลักฐานที่บันทึกในกระดาษและสักขีพยานว่า ถ้าเกินกำหนดจะต้องถูกยึดข้าวของวัวควาย ช้าง ม้า ข้าทาสบริวาร ถ้าไม่พอก็จับบุตรภรรยาอีก บาปนี้เมื่อตายไปต้องตกนรก ยมบาลก็จะแล่เนื้อเถือหนังออกเหลือแต่กระดูกซี่โครง

“เป็นกรรมใหญ่ดังนั้นจิบหาย ครั้นตัวตายตกหม้อนะฮก
ไปตกอยู่เจ็ดปีขนาด เขามาปาดเอาซี้นเถือหนัง
ผัวแต่โตกระดูกจ่างห่าง ยังแต่ก่างกระดูกต่อกัน..”

อธิบายศัพท์ หม้อนะฮก หมายถึง หม้อนรก, ซี้น หมายถึง เนื้อ, จ่างห่าง หมายถึง ปรุๆ ไม่สมบูรณ์

เวรกรรมที่ไม่ใช้หนี้เขาทำให้ตายไปกลายเป็นเปรต ที่มีแต่ซี่โครง ไม่มีริมฝีปาก เห็นแต่ฟันขาวโพลน ปากเหม็นเน่า ลิ้นยาวแกว่งไปมา มีแมลงวันตอมต้องปัดตลอดเวลา

“สบบ่มีแข้วขาวกากซาก อ้าปากเว้าเหม็นเน่าสะอาง
ยะคางเว้าลิ้นสั่นทัวทัว ควาเคียหาไปมาแกว่งไหล่
ไล่หมู่แฮ้งมือแกว่งแมงวัน..”

อธิบายศัพท์ สบ หมายถึง ริมฝีปาก, แข้ว หมายถึง ฟัน, ควาเคีย หมายถึง ควาน, แฮ้ง หมายถึง แร้ง

เมื่อพระยายมราชได้ไต่สวนชายผู้ผิดศีล เขาให้การว่าครั้งที่เป็นคนได้ขนเงินเก้าชั่ง โดยเจ้าของได้เขียนชื่อผู้กู้ไว้ให้คืนเมื่อครบขวบปี หลังจากนั้นเขาได้ล่องเรือไป ปรากฏว่าเรือล่มทรัพย์สินจมน้ำหมด จึงไม่กลับบ้านปล่อยภรรยากับลูกรับกรรม ต้องไปเป็นข้ารับใช้เจ้าหนี้แทน

ศีลข้อ 3 นี้ ผู้แต่งแต่งทั้งหมด 110 บท หรือ 440 วรรค มากกว่าศีลทุกข้อ มีอรรถาธิบายขยายความทำให้มองเห็นภาพ มีรสทางวรรณคดี เช่น เสาวรจนี ชมความงามของนาง นารีปราโมทย์ รสของการเข้าพระเข้านาง ภยานกรส รสของความน่าขยะแขยง ชายผู้เป็นโรคเรื้อน หรือภาพของการได้รับผลกรรม

ตกนรกอเวจี เป็นต้น การใช้ถ้อยคำภาษา ก็เรียงร้อยได้งดงาม จับใจ น้อมนำให้เข้าถึงสาระที่ผู้แต่งต้องการ

ศีลข้อ 3 กาเมสุมิจฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤติผิด ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น โดยยกนิทานมาสอนหลาน ดังข้อความขึ้นต้นศีลข้อนี้ว่า

“หลานทั้งสี่ให้จื่อจำเอา บ่อนโตเซามีฮ่มอันกว้าง
ไม้ไขว่ขว้างให้เจ้าข้ามเสีย ในกาเมเมียเพิ่นอย่าใกล้
มันจักได้อาบัติสังฆา..”

อธิบายศัพท์ จื่อ หมายถึง จำ, โต หมายถึง สรรพนามบุรุษที่ 2 เซา หมายถึง พักหยุด, ฮ่ม หมายถึง ร่มเงา

กล่าวถึงชายพเนจรคนหนึ่ง เป็นคนยากไร้ และเป็นโรคเรื้อน อาศัยอยู่มุมสวน นอนตามร่มไม้ มีรูปลึงค์ที่มีขนาดมหึมา หญิงสาวนางหนึ่ง ซึ่งเป็นเทวีเรือนหลวง นางเห็นชายผู้นี้แล้วเกิดพึงพอใจ หาอาหารมาให้กินแล้ว ก็นัดหมายว่าจะมาหาหลังจากเสร็จหน้าที่การงาน เวลาดึกสงัดก็ลอบเข้ามาเป็นชู้กับชายดังกล่าว เป็นหลายครั้งคราว จนนางตั้งครรภ์ แต่นางกลับบอกพระราชาว่าเป็นบุตรของพระองค์ ยิ่งทำให้พระราชาทรงโปรดมากยิ่งขึ้น

“นางเทวีผู่เหล้นชายทูด เวรบ่หลูดมีท้องสามเดือน
เพิ่นบ่เห็นนางเบือนบอกว่า เข้าเทียบเจ้าพระบาทจอมหัว
ตัวข้าน้อยหนักเหนื่อยเมื่อยลง คือกงใจบุตตาพระบาท
เข้าอำนาจในท้องบ่นาน คือกุมารกษัตริย์อ่อนน้อย..”

อธิบายศัพท์ ชายทูด หมายถึง ชายผู้เป็นโรคเรื้อน, หลูด หมายถึง หลุด เบือนหมายถึง บิด ผิดจากความจริง, บุตตา หมายถึง บุตร

ผู้แต่งได้สอนศีลข้อ 4 โดยกล่าวถึงบาปที่ต้องตกนรก ต้องเป็นเปรต เมื่อเกิดมาเป็นคนก็สติไม่ดี อายุสั้น ชาติต่อมาก็ลำบาก เมื่อเรียนก็สติปัญญาไม่ดี อวดตัว ทำให้คนชังรังเกียจ ศีลข้อ 4 มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด ผู้แต่งได้กล่าวถึงศีลข้อนี้ โดยนำของเก่ามาอ้างเพื่อให้เห็นโทษของการพูดยุยงให้ผู้คนแตกความสามัคคี ซึ่งจะนำไปสู่นรก ที่ต้องนอนบนแผ่นเหล็กแดงที่ร้อน ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนั้นสามปี จึงเกิดเป็นเปรตลิ้นยาว ต้องหาดินมาถมต้นโพธิ์ใหญ่ ถมกู่พระธาตุ และถมสถานที่อยู่ของพญายม จึงได้เกิดมาเป็นคน

“ให้มันจื่อบ่คดในใจ เพิ่นเอาไปใส่แผ่นเหล็กแดง
นอนสะแคงเหล็กแดงแฮ่งฮ้อน อยู่บ่ได้ปลิ้นขว้ำปลิ้นหงาย
ตัวบ่ตายทนทุกข์วิบาก อดทุกข์ยากอยู่หั้นสามปี
แล้วจึงหนีออกมาเป็นเผด อยู่ในเขตลิ้นลากสามวา
ถมทางเทียวไปไหว้พระธาตุ แล้วจึงคาดมาเกิดเป็นคน..”

อธิบายศัพท์ จื่อ หมายถึง จำ, สะแคง หมายถึง ตะแคง, เผด หมายถึง เปรต, เต้าหมายถึง ไป

เมื่อได้เกิดเป็นคน บาปเวรทำให้เขาเป็นคนบ้า สติไม่ดี พี่น้องปล่อยตามยถากรรม มีอายุได้สิบห้าปีก็ตาย ไปเกิดเป็นไพร่ไม่มีศีล เป็นชายที่เรียนมากแต่ไม่มีความรู้ ติเตียนครูบาอาจารย์ ประมาทครูสอน อวดอ้างตน สิ่งเหล่านี้ไม่ควรทำ เป็นที่น่าสังเกตว่า ศีลข้อ 5 สุราเมระยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา ผู้แต่งมิได้กล่าวถึง

ธรรมะขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ และอกุศลกรรมบถ พบว่าผู้แต่งได้สอนดังต่อไปนี้

กุศลกรรมบถ ด้านกายกรรม มี 3 อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกามด้านวจีกรรม มี 4 อย่าง คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ พบว่า ผู้แต่งสอนทางด้านวจีกรรม ไม่พูดใส่ร้ายคนอื่น พูดยกย่องแต่ตนเอง พูดยกตนข่มท่าน ไม่ละอายในการพูดไม่จริง

ธรรมะขั้นสูง คือ มรรคมีองค์แปด พบว่า ให้มีสัมมาสังกัปปะ คือ ดำริอันถูกต้อง ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน สัมมาวาจา มีวาจาที่ถูกต้อง เว้นจากวจีทุจริต 4 คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ สัมมาอาชีวะ หมายถึงเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง

2. ความเป็นมาและรูปแบบวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทคำสอน พบว่า วรรณกรรมเรื่องกาพย์ปู่สอนหลาน เป็นลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์อีสานดังนี้ กาพย์ หรือกาพย์เซิ้งเป็นรูปแบบของคำประพันธ์อย่างหนึ่งของอีสาน มีลักษณะคล้ายกาพย์ หลักการแต่งกาพย์ในภาษาอีสานคงจะได้แบบมาจากวิธีแต่งกาพย์วชิรปันตี แต่ผิดเพี้ยนกันเล็กน้อย คือกาพย์วชิรปันตีนั้นมีกำหนดวรรคละ 10 คำ รวม 4 วรรค เป็นหนึ่งบทและใช้คำสัมผัสด้วยสระ ส่วนกาพย์ทางอีสานมีกำหนดวรรคละ 7 คำ เสมอกันหมด และไม่มีกำหนดว่าจะต้องมีกี่วรรค ส่วนคำสัมผัสนั้นเหมือนกัน ดังนี้ คำสุดท้ายของวรรคแรกจะสัมผัสกับคำที่ 1 หรือคำที่ 3 ของวรรคถัดไปอย่างนี้เรื่อยๆ แผนผัง กาพย์เซิ้ง

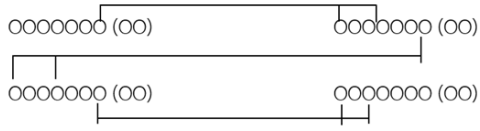

ตัวอย่าง

“โอ้เอาโอกะศรัทธาเฮาโอ โอมพุทโธนะโมเป็นเค้า
ฉันสิเว้าเรื่องกาบนางแมว นางแมวเอ๋ยขอเป็ดขอไก่
ขอบ่ได้กะฮ้องให้หาฝน ขอน้ำมนต์หดแมวข้าบ้า

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการให้คนในสังคมยึดมั่นในศีลธรรม คุณธรรม คุณงามความดี โดยเฉพาะธรรมะขั้นพื้นฐาน ที่เน้นศีล 5 ธรรมะขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 และอกุศลกรรม 10 ประกอบด้วย ด้านกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ส่วนมรรคมีองค์แปด ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ พบว่าเน้นในด้านความคิดที่ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน คือ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเมื่อคนเราไม่มุ่งร้ายต่อกัน สังคม บ้านเมืองย่อมอยู่อย่างสันติสุข สิ่งที่ผู้เขียนเน้นอีกประการคือ สัมมาวาจา คือ ระมัดระวังในการพูด เพราะมนุษย์ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน คำพูดย่อมสำคัญที่สุด ดังคำโบราณที่กล่าวว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี”มรรคมีองค์แปด อีกประการคือ สัมมาอาชีวะ ได้แก่การเลี้ยงชีวิตชอบ บุคคลเมื่อมีการงานอาชีพที่สุจริต ย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างไม่ต้องกังวลว่าจะต้องมีใครมานำตัวไปคุมขังเพราะผิดกฎหมาย สามารถทำงานได้อย่างสง่าผ่าเผย คิดพัฒนางานได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญยืน งามเปรี่ยม (2553, หน้า 1) ได้ศึกษาตีความพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมเรื่องผาแดง-นางไอ่ พบว่า หลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดง-นางไอ่ เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานคือเบญจศีล-เบญจธรรมสำหรับบุคคลในสังคมเพื่อนำไปเพื่อปฏิบัติให้เกิดความผาสุกของคนในสังคมเมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักศีลธรรมก็จะทำให้เกิดประโยชน์มาสู่ตนเองและสังคมรอบข้าง สอดคล้องกับโยธิน มาหา (2547) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพประเภทนวนิยายอิงหลักธรรมในวรรณกรรมใต้ร่มกาสาวพัสตร์ กองทัพธรรม อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตกและลีลาชีวิต พบว่า หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏคือ เบญจศีล เบญจธรรม ไตรลักษณ์ สังคหวัตถุ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ มงคลชีวิตและมรรคมีองค์แปด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวิจัยเอกสารใบลานในวรรณกรรมท้องถิ่นต่างๆ
2. ควรศึกษาวิจัยภาคสนามในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ในการวิจัยเกี่ยวกับพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน: กาพย์ปู่สอนหลาน ซึ่งได้วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน ได้หลักพุทธจริยธรรม 3 ระดับได้แก่ ธรรมะขั้นต้น เบญจศีล-เบญจธรรม ธรรมะขั้นกลาง กุศลกรรม-อกุศลกรรม และ ธรรมะขั้นสูง มรรคมีองค์แปด รวมทั้งได้คุณค่าของพุทธจริยธรรมวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอนต่อสังคมทางด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ได้แก่

ความรู้ด้านภาษาความเป็นมาของรูปแบบคำประพันธ์อีสาน สอนสิ่งที่เป็นโทษ สอนสิ่งที่เป็นคุณ สอนเรื่องการปกครองและอื่นๆ คุณค่าด้านความบันเทิง วรรณกรรมสามารถสร้างความบันเทิงได้ทั้งการอ่าน การฟัง การแสดง คุณค่าในด้านการสั่งสอน คุณธรรม จริยธรรมสอนไม่ให้อวดอ้างตนเอง ยึดมั่นศีล สอนให้ทำบุญทำทาน คุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ทำให้ศึกษาความเป็นมาและทราบว่าใครเป็นผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). *ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน*. กรุงเทพฯ: อรุณ.

พระบุญยืน งามเปรี่ยม. (2553). *การตีความพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมเรื่อง ผาแดง-นางไอ่*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2528). *ผาแดงนางไอ่*. ภาควิชาภาษาไทยและภาคตะวันออก คณะมนุษย์ศาสตร์. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาสิลา วีระวงส์. (2533). *ชีวิตและผลงาน*. เวียงจันทน์: รัฐ ส.ป.ป.ล.

โยธิน มาหา. (2547). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ประเภทนวนิยายอิงหลักธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. (2525). *ภาษาถิ่นตระกูลไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.